

رسول وظیفه شناس
استاد یار گروه معماری و شهرسازی، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران
r.vazifeshenas@bonabiau.ac.ir

مبحث ۲۴ در راستای هموارسازی
حضور پررنگ مهندسان شهرساز
در نظام ساخت و ساز

چرا با وجود این همه قوانین، برنامه‌ها، سیاست‌های کلی نظام در بخش شهرسازی، شاهد وضعیت موجود شهرهای کشور هستیم، چرا نتوانستیم، شهرها را در جایگاه والای نظام جمهوری اسلامی ایران بسازیم؟

۱- چکیده

بیش از ۳ دهه از تصویب قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان سپری شد. قانونی که به حق و به جا ضرورت ورود شهرسازان به عرصه نظام مهندسی و کنترل ساختمان را تشخیص داد و در ماده ۲ آن قانون شاهد اهداف و خط مشی‌های ۱۰گانه مهمی در خصوص نقشه راه آینده نظام مهندسی و کنترل ساختمان هستیم. اهداف و خط مشی‌هایی که در اکثر بندهای آن شاهد ایفای نقش شهرسازان در نظام ساخت و ساز کشور می‌باشیم. همچنین از برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۸-۱۳۸۴) نیز بیش از ۲ دهه سپری شد. برنامه‌ای که در آن برای من‌سازی شهرها و اصلاح نظام مدیریت بحران (قبل، حین و بعد از وقوع حوادث) و هدایت و کنترل توسعه‌ی شهرها و حمایت از شهرهای کوچک و متوسط و استفاده بهینه از اراضی شهری تأکید ویژه‌ای شده بود و در نهایت از سیاست‌های کلی ۱۱گانه ابلاغی توسط مقام معظم رهبری در بخش شهرسازی (۱۳۸۹/۱۱/۲۹)، یک دهه و نیم نیز گذشت. آنچه تأسف‌آور بوده موضوع غفلت تمامی مسئولین در سطح ملی و محلی از نقش بی‌بدیل مهندسان شهرساز در نظام ساخت و ساز کشور می‌باشد، چراکه از لحاظ قوانین و برنامه‌های پنج ساله و مهم از همه این‌ها سیاست‌های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری می‌باشد که جایگاه شهرسازی را در بین تمامی رشته‌ها عیان نموده و با عمل به آن‌ها خواهیم توانست، با توجه به ابلاغ مبحث ۲۴، شاهد زمینه‌ساز حضور جدی مهندسان شهرساز در نظام ساخت و ساز کشور باشیم. به امید آنچه مبحث ۲۴ نیز همانند قوانین و برنامه‌ها و

سیاست‌های کلی نظام در بخش شهرسازی به باد فراموشی سپرده نشود و مسئولین محترم به خصوص وزیر محترم راه و شهرسازی تنها به ابلاغ مبحث ۲۴ بسنده نکرده و خود و وزارتخانه‌ی ذی‌ربط با تأثی و عبرت‌آموزی از گذشته، پیگیری‌های لازم را جهت زمینه‌سازی حضور جدی مهندسان شهرساز در نظام ساخت و ساز کشور فراهم نمایند.

۲- مقدمه

حال سؤال اینجاست، چرا با وجود این همه قوانین، برنامه‌ها، سیاست‌های کلی نظام در بخش شهرسازی، شاهد وضعیت موجود شهرهای کشور هستیم، چرا نتوانستیم، شهرها را در جایگاه والای نظام جمهوری اسلامی ایران بسازیم؟ و بدتر از همه اینکه چرا با گذشت زمان به جای پیشروی، شاهد پسروی شهرها هستیم؟ برای پاسخ به این سؤال می‌خواهیم سخنی از موالی‌الموحدین امیرالامومنین علی (ع) بیان کنیم. حضرت علی (ع) در نهج‌البلاغه در حکمت ۹۲ می‌فرماید: «بی‌ارزش‌ترین دانش، دانشی است که بر سر زبان است و برترین علم، علمی است که در اعضا و جوارح آشکار است» [۱]. به عبارت دیگر حضرت علی (ع)، می‌فرماید: علمی سودمند است که با عمل همراه باشد و بدون عمل، مفید به فایده نخواهد بود و آن کار ابرتر خواهد ماند. لذا ما در کشور هرچه قدر قوانین و ضوابط و مقررات شهرسازی داشته باشیم و هر چه قدر برنامه‌های پنج ساله بنویسیم و مهم‌تر از همه حتی رهبر کبیر انقلاب، سیاست‌های کلی نظام را در بخش شهرسازی را هم ابلاغ نماید، به فرموده حضرت علی (ع) تا زمانی که عمل نکنیم همه این بی‌ارزش خواهند بود، چراکه تنها بر

روی کاغذ و بر سر زبان هستند و به خود جامه عمل نپوشانده‌اند و در اعضا و جوارح آشکار نشده‌اند. لذا این درد جامعه شهرسازی است، ما در فرهنگ خودمان نیز توصیه‌های زیادی در خصوص عمل در تمامی کارها را داریم، همانند «چو صد گفته، نیم کردار نیست» و یا سعدی به درست می‌فرماید: «عالم بی‌عمل به چه ماند به زنبوری عسل». کارهای ما در طول این چندین دهه اخیر همانند عالم بی‌عمل بوده است که نتوانستیم قوانین و ضوابط را تصویب کنیم ولی متأسفانه به خاطر کم‌کاری و اهمال‌کاری و حتی غرض‌ورزی مسئولین در سطوح کلان‌کشوری و محلی، امروزه شاهد عدم جایگاه والای مهندسان شهرسازی در نظام ساخت و ساز کشور هستیم.

زمانی که قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان تصویب گردید همه شهرسازان جشن گرفتند که آوارگی این قشر فرهیخته و نگران آینده کشور از بابت توسعه پایدار شهری پایان خواهد یافت و با عمل به ماده ۲ این قانون شاهد حضور خلاق شهرسازان در عرصه نظام ساخت و ساز کشور باشیم، ولی متأسفانه آئین‌نامه‌های ابلاغی همه در جهت تضعیف جایگاه شهرسازی در عرصه نظام ساخت و ساز کشور عمل نمودند و حتی بر خلاف قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان، زمینه حذف شهرسازان را مهیا نمودند و الان شاهد بی‌توجهی کامل به رشته شهرسازی در عرصه ساخت و ساز کشور هستیم. به دنبال قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان، برنامه پنج ساله چهارم تصویب شد و بعد از ابلاغ سیاست‌های کلی نظام در بخش شهرسازی توسط مقام معظم رهبری (روحی و ارواحنا فداه) گمان داشتیم که با ابلاغ این سیاست، مسئولین از خواب غفلت بیدار

کلان شهرها مهد تمدن و فرهنگ، خلاقیت، فناوری و شکوه و عظمت کشورها در عصر دانایی خواهند بود.

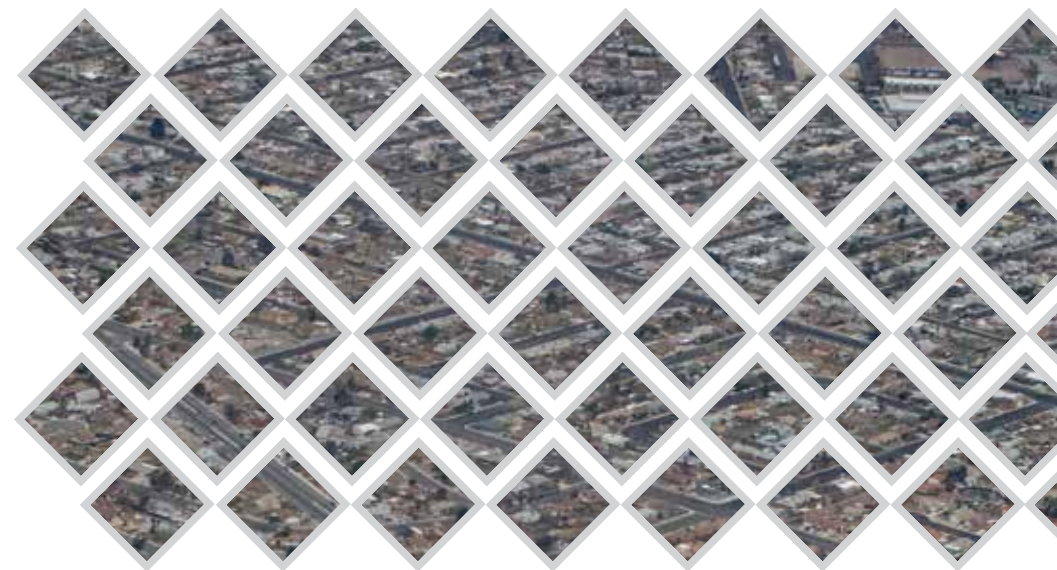

امروزه شهرها در خط مقدم نبرد توسعه قرار دارند.

گرفته است. زیرا جهانی شدن پدیده‌ای است که عملاً در شهرها اتفاق می‌افتد و شهرها مظهر و تجسم جهانی شدن هستند. فرایندهای جهانی منجر به تغییراتی در شهرها می‌شوند و شهرها نیز تغییرات جهانی را هضم می‌کنند و بر آن تأثیر می‌گذارند. پوییش‌های شهری معاصر نماد فضایی جهانی شدن هستند و دگرگونی‌ها و تغییرات شهری، فرایند جهانی شدن را بازآفرینی می‌کنند. جهانی شدن به ویژه در شهرهای بزرگ روی می‌دهد. ظهور نظام جهانی تولید، بازار، امور مالی، خدمات، ارتباطات راه دور، فرهنگ‌ها و سیاست‌ها، از نظر فضایی و در درون شبکه‌ای جهانی از شهرها به وضوح نشان داده شده است. تغییرات اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در مقیاس جهانی، اثرات بنیادینی در تجدید سازمان و بازساخت شهرهای جهان بر جای می‌گذارد [۲].

در واقع می‌توان گفت که کلان شهرها مهد تمدن و فرهنگ، خلاقیت، فناوری و شکوه و عظمت کشورها در عصر دانایی خواهند بود. چراکه عصر دانایی (قرن ۲۱) و نیمه دوم قرن ۲۱ عصر شهرسازی بنیادین خواهد بود.

چراکه امروزه شهرها با پدیده جهانی شدن مواجه هستند و ناگزیرند خود را با جهانی شدن تطبیق و تمام منافع خود را به کار گرفته تا اینکه در نظام جهانی و شبکه سلسله مراتب شهری ضمن تأثیرپذیری از آن‌ها تعاملاتی نیز داشته باشند. از این رو مدیریت شهری در قرن ۲۱ مستلزم آشنایی با پویاشناسی شهر، به ویژه شناخت تحولات شهر با توجه به پدیده جهانی شدن است. چراکه «امروزه شهرها در خط مقدم نبرد توسعه قرار دارند». نسل آینده بیشتر در شهرها جایگزین خواهند شد و این روند از دهه ۵۵-۶۵ در ایران شروع شده است. از این رو می‌توان گفت که «رشد شهری هم تهدید است و هم فرصت. تهدید است، اگر تحولات شهری فهم نشوند و استراتژی مناسبی برای اداره شهرها در بلند مدت تهیه و تدوین نگردد؛ و فرصت است، اگر پس از شناخت این تحولات، استراتژی توسعه

بلکه به شدت نزول پیدا کرد و امروزه خبری از شهرسازی در عرصه فعالیت‌های توسعه شهری را شاهد نیستیم. لذا وزیر محترم راه و شهرسازی می‌بایست با تشکیل کارگروه تخصصی ویژه دلایل ابتر ماندن قوانین و مصوبات گذشته در خصوص شهرسازی را موشکافی نموده و با عمل به ابلاغ مبحث ۲۴ خود، زمینه حضور جدی مهندسان شهرساز در نظام ساخت و ساز کشور را مهیا کند، در غیر این صورت مبحث ۲۴ نیز به نیاکان گذشته خود خواهد پیوست.

۳- شهرها مهد تمدن و فرهنگ و پیشران‌های توسعه در عصر دانایی با تأکید بر مشارکت فعال و پویای شهرسازان

از دهه ۱۹۸۰ میلادی به بعد اصطلاحاتی نظیر توسعه پایدار شهری و زیست‌محیطی، شهرهای جهانی، سلسله مراتب جهانی شهرها، شهرهای شبکه‌ای، شهر هوشمند و مانند این‌ها در کانون مباحث و تحقیقات مرتبط با جهانی شدن قرار

شده و شاهد توجه به جایگاه والای شهرسازی در عرصه نظام ساخت و ساز کشور خواهیم بود ولی باز هم مشاهده کردیم که به فرموده حضرت علی (ع) همه این‌ها در حرف هستند و در عمل خبری از اقدام و برنامه‌های عملیاتی و اجرایی نیست. در نهایت بعد از ۳۰ سال از تصویب قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان و پس از سال‌ها مجاهدت شبانه‌روزی گروه تخصصی شهرسازی شاهد ابلاغ مبحث ۲۴ مقررات ملی ساختمان، انطباق شهری ساختمان از طرف وزیر محترم راه و شهرسازی بودیم. این عمل گرچه ضروری بود و ابلاغ مبحث ۲۴ زمانی می‌تواند زمینه‌ساز حضور جدی مهندسان شهرساز در نظام ساخت و ساز کشور باشد که ما از گذشته درس بگیریم و فراموش نکنیم که قوانین و ضوابط و سیاست‌های کلی شهرسازی خیلی مهم‌تر و در جایگاه بالاتری از مبحث ۲۴ مقررات ملی ساختمان قرار داشتند ولی در سایه بی‌توجهی مسئولین و عدم حمایت لازم و کافی از آن‌ها، امروزه شاهد هستیم که نه تنها جایگاه شهرسازی، ارتقا نیافت

خوشبختانه در کشورمان کمبودی از لحاظ قوانین و مقررات و سیاست‌های کلی در خصوص زمینه حضور مهندسان شهرساز در نظام ساخت و ساز کشور شاهد نیستیم بلکه با تراکم قوانین و مقررات نیز مواجه هستیم.

متأسفانه آنقدر درگیر مسائل غیر ضروری در عرصه شهرسازی و ساخت و ساز کشور شدیم که اصل سیاست‌های کلی نظام را فراموش کردیم.

در ماده ۲ قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان شاهد اهداف و خط مشی این قانون آن هستیم که در واقع می‌توان گفت ستون فقرات، قانون را شکل می‌دهد و در واقع می‌توان گفت که در ماده ۲ قانونگذار، مسیر و نقشه راه نظام مهندسی و کنترل ساختمان را تعیین نموده است. چنانچه به این نقشه راه (اهداف و خط مشی) قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان نگاه کنیم به عینه خواهیم دید که ساختار نقشه راه بر حضور شهرسازان در نظام ساخت و ساز بنا نهاده شده است و تمامی این ده بند را مطالعه کنیم متوجه خواهیم شد که در اکثر بندها، شاهد ردپایی از شهرسازی بوده و در واقع ضرورت حضور آن‌ها را می‌توان در لابلای این اهداف و خط مشی‌ها پیدا نمود. در ذیل به بررسی ماده ۲ اهداف و خط مشی قانون می‌پردازیم:

- ۱- تقویت و توسعه فرهنگ و ارزش‌های اسلامی در معماری و شهرسازی.
- ۲- تنسيق امور مربوط به مشاغل و حرفه‌های فنی و مهندسی در بخش‌های ساختمان و شهرسازی.

توانمندی از کارشناسان خبره و مدیریت قوی جهت پیشبرد اهداف و تعامل با شبکه جهانی و اقتصاد بین‌المللی و مهم‌تر از همه مشارکت فعال شهروندان و به خصوص فرهیختگان این حوزه، از جمله مهندسان شهرساز است. در نهایت می‌توان گفت که همه این‌ها مستلزم عزمی راسخ جهت عملیاتی نمودن مبحث ۲۴ مقرات ملی ساختمان می‌باشد.

۴- مروری بر جایگاه والای شهرسازی در قوانین و سیاست‌های کلی در سطح ملی و مبحث ۲۴ مقرات ملی ساختمان

خوشبختانه در کشورمان کمبودی از لحاظ قوانین و مقررات و سیاست‌های کلی در خصوص زمینه حضور مهندسان شهرساز در نظام ساخت و ساز کشور شاهد نیستیم بلکه با تراکم قوانین و مقررات نیز مواجه هستیم. لذا در ذیل به بخش‌هایی از این قوانین و مقررات و سیاست‌های کلی نظام می‌پردازیم:

۴-۱- قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان

در اسفندماه سال ۱۳۷۴ شاهد تصویب یکی از قوانین ارزشمند کشور در عرصه ساختمان و ساخت و ساز بودیم که باعث گردید کشور عزیزمان پس از چندین دهه به یک سیستم و ساختار منظم و تعریف شده در عرصه نظام مهندسی و کنترل ساختمان دست یابد تا از طریق آن شاهد ارتقای کمی و کیفی ساخت و سازها در کشور بوده و باعث آسایش، آرامش، امنیت و در نهایت حفظ سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی مردم باشیم.

شهری تهیه و تدوین شود، سیاست‌های متناسب با آن طراحی گردند، ابزارهای سیاستگذاری تعریف و اهرم‌های اجرایی نیز شناسایی شوند) در این صورت شاهد رشد، توسعه و شکوفایی شهرها در کشور عزیزمان ایران خواهیم بود و این امر میسر نخواهد شد، مگر با مشارکت فعال مهندسان شهرساز در نظام ساخت و ساز کشور.

در نتیجه مسئولین ارشد کشوری و استانی و همچنین ذینفع‌های مدیریت شهرها چنانچه بخواهند خود را با تحولات جهانی و پدیده جهانی شدن هماهنگ کنند ملزم به شناخت پویایی شناسی شهر، آشنایی با ساز و کارهای حاکم بر شهر، تدوین استراتژی اداره شهر و در اختیار داشتن اهرم‌های مدیریت شهری هستند. امروزه شهرها به موفقیت نخواهند رسید مگر اینکه در حد جهانی باشند و در حد جهانی بودن به معنای رقابتی بودن است در حد بالاترین استانداردهایی که در همه جا برای کالا، خدمات و کیفیت زندگی مردم در نظر گرفته شده است. رقابت‌پذیری شهری یعنی مشارکت فعال شهروندان در توسعه همه جانبه شهرها، داشتن شهری دانش بنیان و شهروندان فرهیخته و دانا، آماده شدن برای جذب سرمایه‌های بین‌المللی، منطقه‌ای و حتی محلی، بهبود شاخص‌های اقتصاد شهری، توزیع عادلانه خدمات شهری، عدالت اجتماعی، کاهش فاصله طبقات اجتماعی، رشد اشتغال و خدمات و کاهش فقر شهری، افزایش ارزش افزوده، رشد اشتغال شاغلان دارای مهارت‌های تخصصی، بهبود خدمات تجاری و بازرگانی، رشد ساختارهای زیربنایی و روبنایی مرتبط با بازرگانی، تجارت و مسکن، توسعه پایدار شهری و توجه همگانی به محیط زیست و در نهایت

پایداری شهری مفهومی است که در پی طرح «توسعه‌ی پایدار» به عنوان الگوی جدید در جهان مطرح گردید.

مبحث ۲۴ به عنوان یکی از مقررات ملی ساختمان، چهارچوبی قانونی و فنی به منظور تضمین، یکپارچگی و کنترل پیوسته کیفیت کالبدی محیط زندگی و کسب و کار در کشور می‌باشد.

۴- کاهش تصدی دولت همزمان با تقویت نهادهای محلی (دستگاه‌های استانی و شهرداری‌ها) برای مشارکت در مدیریت برنامه‌ریزی تأمین مسکن، برنامه ریزی بازاری زمین شهری (شامل زمین‌های دولتی) ترویج فرهنگ استیجاری و تقویت و تکمیل زنجیره شرکت‌های تعاونی مسکن.

چنانچه به موارد فوق در برنامه چهارم نگاه کنیم، شاهد نقاط مثبت در راستای حضور شهرسازان در عرصه نظام ساخت و ساز کشوری هستیم که در صورت توجه به این امر و استفاده از توان‌های مهندسان شهرساز در این حوزه، شاهد تحولات زیادی در عرصه ساخت و ساز کشور می‌توانستیم باشیم، ولی متأسفانه همانند نقشه راه تعریف شده در ماده ۲ قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان نتوانستیم از این داشته‌هایمان به نحو احسن استفاده به عمل آوریم.

۳-۴- سیاست‌های کلی ابلاغی توسط مقام معظم رهبری در بخش شهرسازی

یکی از مهم‌ترین ابلاغیه‌های اساسی در حوزه شهرسازی و توجه به نقش والای شهرسازان در عرصه توسعه سکونتگاه‌های شهری و روستایی و ضرورت حضور آن‌ها در نظام سخت و ساز کشور را می‌توان به سیاست‌های کلی ابلاغی توسط مقام معظم رهبری در بخش شهرسازی اشاره نمود که در مورخ ۱۳۸۹/۱۱/۲۹ ابلاغ گردید. چنانچه مسئولین کشوری و محلی همت می‌کردند و این سیاست‌های کلی را به راهکارهای اجرایی (برنامه، طرح و پروژه) تبدیل می‌کردند، امروزه شاهد توسعه و پیشرفت کشور و سکونتگاه‌های شهری و روستایی در تمامی ابعاد توسعه پایدار شهری و زیست‌محیطی با محوریت انسان فرهیخته، آگاه، دانا و خلاق و توسعه همه‌جانبه در عرصه اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، زیست‌محیطی بودیم. ولی متأسفانه آنقدر درگیر مسائل غیر ضروری در عرصه شهرسازی و ساخت و ساز کشور

حال متوجه می‌شویم که قانونگذار چقدر به جایگاه والای شهرسازی واقف بوده و شالوده آن را بر حضور شهرسازان در عرصه ساخت و ساز قرار داده است. ولی متأسفانه در تدوین آئین‌نامه‌های این قانون که می‌بایست بر پایه نقشه راه قانون که همان اهداف و خطی‌های آن تدوین و تنظیم می‌شد، عمل نگردید و شاهد انحراف آئین‌نامه‌ها از روح قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان باشیم.

۲-۴- برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۸-۱۳۸۴)

در برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور عزیزمان نیز که بعد از یک دهه تصویب قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان تصویب شده است، سیاست‌های خوبی در عرصه شهرسازی صورت گرفته است که در ذیل به آن‌ها اشاره می‌کنیم:

۱- ایجاد انسجام و هماهنگی در نظام مدیریت شهری و محلی به منظور نظارت و هدایت فرایند توسعه شهرها و فعالیت واحدهای عهده‌دار تأسیسات و خدمات شهری با تأکید بر حذف انحصارات، مشارکت مردم و سازمان‌های غیردولتی، حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تقویت نقش شوراهای اسلامی همراه با تجهیز منابع مالی لازم.

۲- ایمن‌سازی شهرها و اصلاح نظام مدیریت بحران (قبل، حین و بعد از وقوع حوادث).

۳- هدایت و کنترل توسعه‌ی شهرها و حمایت از شهرهای کوچک و متوسط و استفاده بهینه از اراضی شهری.

۳- تأمین موجبات رشد و اعتلای مهندسی در کشور.

۴- ترویج اصول معماری و شهرسازی و رشد آگاهی عمومی نسبت به آن و مقررات ملی ساختمان و افزایش بهره‌وری.

۵- بالا بردن کیفیت خدمات مهندسی و نظارت بر حسن اجرای خدمات.

۶- ارتقای دانش فنی صاحبان حرفه‌ها در این بخش.

۷- وضع مقررات ملی ساختمان به منظور اطمینان از ایمنی، بهداشت، بهره‌دهی مناسب، آسایش و صرفه اقتصادی و اجرا و کنترل آن در جهت حمایت از مردم به عنوان بهره‌برداران از ساختمان‌ها و فضاهای شهری و ابنیه و مستحقات عمومی و حفظ و افزایش بهره‌وری منابع مواد و انرژی و سرمایه‌های ملی.

۸- تهیه و تنظیم مبانی قیمت‌گذاری خدمات مهندسی.

۹- الزام به رعایت مقررات ملی ساختمان، ضوابط و مقررات شهرسازی و مفاد طرح‌های جامع و تفصیلی و هادی از سوی تمام دستگاه‌های دولتی، شهرداری‌ها، سازندگان، مهندسين، بهره‌برداران و تمام اشخاص حقیقی و حقوقی مرتبط با بخش ساختمان به عنوان اصل حاکم بر کلیه روابط و فعالیت‌های آن‌ها و فراهم ساختن زمینه همکاری کامل میان وزارت راه و شهرسازی، شهرداری‌ها و تشکل‌های مهندسی و حرفه‌ای و صنوف ساختمان.

۱۰- جلب مشارکت حرفه‌ای مهندسان و صاحبان حرفه‌ها و صنوف ساختمانی در تهیه و اجرای طرح‌های توسعه و آبادانی کشور [۳].

شهرها مهد تمدن و فرهنگ، خلاقیت، فناوری و شکوه و عظمت کشورها در عصر دانایی خواهند بود.

شدیم که اصل سیاست‌های کلی نظام را فراموش کردیم. در این سیاست‌ها نگاه مقام معظم رهبری به بخش شهرسازی یک نگاه همه‌جانبه با ابعاد مختلف بوده است و در صورت عمل به آن می‌توان جایگاه سکونتگاه‌های شهری و روستایی را ارتقا بخشید و آن‌ها را جزء مراکز پیشرو در عرصه‌های مختلف قرارداد. در ذیل به بررسی این سیاست‌های ابلاغی در بخش شهرسازی می‌پردازیم.

۱- مکان‌یابی توسعه شهرها در چهارچوب طرح آمایش سرزمینی و براساس استعدادهای اقتصادی و با رعایت معیارهای زیست‌محیطی و مراقبت از منابع آب و خاک کشاورزی و ایمنی در مقابل سوانح طبیعی و امکان استفاده از زیرساخت‌ها و شبکه شهری.

۲- تعیین ابعاد کالبدی شهرها در گسترش افقی و عمودی با تأکید بر هویت ایرانی - اسلامی و با رعایت ملاحظات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی امنیتی، حقوق همسایگی و امکانات زیربنایی و الزامات زیست‌محیطی و اقلیمی.

۳- هماهنگ‌سازی مقررات و ایجاد هماهنگی در نظام مدیریت تهیه و تصویب و اجرای طرح‌های توسعه عمران شهری و روستایی.

۴- تأمین منابع پایدار برای توسعه و عمران مدیریت شهری و روستایی با تأکید بر نظام درآمد هزینه‌ای و در چهارچوب طرح‌های مصوب.

۵- حفظ هویت تاریخی در توسعه موزون شهر و روستا با احیای بافت‌های تاریخی و بهسازی یا نوسازی دیگر بافت‌های قدیمی.

۶- جلوگیری از گسترش حاشیه‌نشینی در شهرها و سامان‌دهی بافت‌های حاشیه‌ای و نامناسب موجود.

۷- تقویت و کارآمد کردن نظام مهندسی.

۸- ایمن‌سازی و مقاوم‌سازی محیط شهری و روستایی.

۹- رعایت هویت تاریخی و معنوی شهرها در توسعه و بهسازی محیط شهری به ویژه شهرهایی

اصلی شهرها و فضاهای زیست انسانی بوده که حدوداً ۵۰ درصد فضاهای شهری به امر مسکن و فضاهای مربوط به آن اختصاص یافته است و همانطوری که در مقدمه مبحث ۲۴ مقررات ملی ساختمان بیان شده است؛ مبحث ۲۴ به عنوان یکی از مقررات ملی ساختمان، چهارچوبی قانونی و فنی به منظور تضمین، یکپارچگی و کنترل پیوسته کیفیت کالبدی محیط زندگی و کسب و کار در کشور می‌باشد که اجرای آن، توسط دست‌اندرکاران حوزه شهری در بخش‌های دولتی، خصوصی و حرفه‌ای موجب حفظ و خلق مزیت‌های راهبردی چون سرمایه‌ها و ارزش‌های ملی، آسایش و آرامش، ایمنی و امنیت، پایداری و تاب‌آوری، زیست‌پذیری و عدالت اجتماعی و چیرگی دوگانه‌های «منفعت عمومی بر منفعت فردی» و «منفعت پیوسته بر منفعت آنی» خواهد گردید [۴].

حال وقتی خودمان آگاهیم که اجرای مبحث ۲۴ باعث این همه تحولات و داشته‌های مادی و

از قبیل قم و مشهد.

۱۰- سطح‌بندی شهرهای کشور و جلوگیری از افزایش و گسترش بی‌رویه کلان‌شهرها.

۱۱- رعایت نیاز و آسایش جانبازان و معلولان در طراحی فضای شهری و اماکن عمومی.

۵- ضرورت حضور مهندسان شهرساز در نظام ساخت و ساز کشور

پایداری شهری مفهومی است که در پی طرح «توسعه پایدار» به عنوان الگوی جدید در جهان مطرح گردید. شناخت و بررسی امکانات و توانایی‌ها و در پی آن تعیین سطوح توسعه‌یافتگی شهرها از چالش‌های پیش رو برای برنامه‌ریزان می‌باشد. شناخت و سعی در برقراری تعادل و توازن منطقی در عرصه تولید و ساخت و ساز مسکن از جمله راهبردهای مؤثر در تسهیل فرایند نیل به توسعه پایدار شهری و تأمین نیازهای اولیه شهروندان در خصوص مسکن می‌باشد. مسکن و ساختمان جزء عناصر

معنوی برای شهرها و شهروندان به همراه خواهد داشت. چرا در اجرا نمودن و عملیاتی کردن آن سهل‌انگاری نماییم؟ از این رو اجرای مبحث ۲۴ تنها خواست شخصی و صنفی نبوده بلکه یک نیاز جامعه و ضرورتی انکارناپذیر در جهت رسیدن به ارزش‌های والای انسانی و کالبدی شهرهای کشورمان است که دهه‌ها است از وجود آن‌ها غفلت نموده و امروزه شاهد وضعیت نابسامان شهرها هستیم که در صورت اجرای مبحث ۲۴ شاهد ثمرات ذیل خواهیم بود:

- ۱- توسعه پایدار شهری و زیست‌پذیر نمودن سکونتگاه‌های کشور.
- ۲- توسعه عدالت اجتماعی و کاهش فقر شهری.
- ۳- ارتقای کیفیت بافت‌های مسکونی و فضاهای شهری و به تبع آن‌ها افزایش پویایی و پایداری و تاب‌آوری سکونتگاه‌های کشور.
- ۴- بهبود کمی و کیفی وضعیت ساخت و ساز کشور در نهایت بهسازی محیط شهری و روستایی.
- ۵- پویایی و پایداری فضاهای زیستی.

- ۶- توسعه زیرساخت‌ها و روساخت‌های شهری.
- ۷- افزایش آسایش و آرامش، رفاه، ایمنی و امنیت و بهداشت مردم.
- ۸- مشارکت‌پذیر نمودن ساکنین سکونتگاه‌ها و رونق ساخت و سازها.
- ۹- حفظ سرمایه‌ها و ارزش‌های ملی در امر ساخت‌وساز.

تنها بخشی از مزایای اجرایی نمودن مبحث ۲۴ مقررات ملی ساختمان و حضور جدی مهندسان شهرساز در نظام ساخت و ساز کشور است. لذا نکته اساسی که می‌بایست مدنظر مسئولین قرار گیرد موضوع حاشیه راندن شهرسازان در طول دهه‌های گذشته و وضعیت موجود شهرها و سکونتگاه‌های کشور می‌باشد و این زمان مناسبی بوده است، مبنی بر عدم استفاده از پتانسل‌های عظیم این قشر از جامعه مهندسی و نادیده انگاشتن آن‌ها در توسعه و پیشرفت شهرها، از این رو ضروری است نسبت به عملیاتی نمودن مبحث ۲۴ اقدامات مقتضی صورت گیرد تا در آینده شاهد توسعه روزافزون ساخت‌وسازها و به تبع آن، رونق همه جانبه شهرها و سکونتگاه‌های کشور باشیم.

۶- جمع‌بندی

تهیه و ابلاغ مبحث ۲۴ مقررات ملی ساختمان گرچه یک کار ارزنده و لازم بود ولی اصلاً کافی نیست و زمانی شاهد اثرات این مبحث در ساختار فضایی شهرها و سکونتگاه‌های شهری و روستایی و به تبع آن‌ها شاهد افزایش کیفیت کالبدی محیط زندگی و فعالیت و کسب و کار در کشور و در نهایت حفظ و خلق مزیت‌های راهبردی چون سرمایه‌ها و ارزش‌های ملی، آسایش و آرامش، ایمنی و امنیت، پایداری و تاب‌آوری، زیست‌پذیری و عدالت اجتماعی و چیرگی دوگانه‌های «منفعت عمومی بر منفعت فردی» و «منفعت پیوسته بر منفعت

آنی» خواهیم بود، که مبحث ۲۴ همانند قوانین و مقررات و سیاست‌های کلی ابلاغی کشور در بخش شهرسازی به باد فراموشی سپرده نشود و مسئولین کشوری و استانی همانند گذشته به این مبحث بی‌تفاوت نباشند و با تدوین راهکارهای اجرایی زمینه حضور فعال شهرسازان در نظام ساخت و ساز کشور را فراهم نمایند. چرا که تجربه گذشته نشان داده است، کم‌توجهی و یا بی‌تفاوت بودن به مسائل شهرسازی و به خصوص نفی حضور مهندسان شهرساز در عرصه نظام ساخت و ساز کشور نه تنها مشکلات ساخت و ساز را کاهش نداده بلکه شاهد وضعیت بغرنج و پیچیده در عرصه فضاهای شهری و به تبع آن در حوزه ساختمان و نظام ساخت و ساز کشور می‌باشیم. لذا ضروری است با توجه به فرصت مغتنمی که نصیب جامعه مهندسی شده است، با عملیاتی نمودن مبحث ۲۴ زمینه‌ساز حضور جدی مهندسان شهرساز در نظام ساخت و ساز کشور باشیم تا شاهد شهرهایی آباد و پویا و پایدار با ساختمان‌های مقاوم، ایمن و امن با محوریت مردم خلاق و فرهیخته باشیم، چرا که شهرها مهد تمدن و فرهنگ، خلاقیت، فناوری و شکوه و عظمت کشورها در عصر دانایی خواهند بود.

۷- مراجع

- [۱] نهج البلاغه، حکمت ۹۲
- [۲] برک پور، ناصر؛ اسدی، ایرج (۱۳۹۰). مدیریت و حکمرایی شهری، تهران، دانشگاه هنر.
- [۳] دفتر امور مقررات ملی ساختمان؛ ۱۴۰۴، مقررات ملی ساختمان ایران، مبحث ۲۴: انطباق شهری ساختمان، ناشر مرکز تحقیقات، راه، مسکن و شهرسازی، ویرایش اول.
- [۴] معاونت مسکن و ساختمان (۱۳۹۰). قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان، دفتر مقررات ملی ساختمان.